

Oto przykłady wypowiedzi, zawierających niepoprawne sformułowania:

1. *Samochód cofał się do tyłu.*
2. *Chłopiec wracał z powrotem do domu.*
3. *Sytuacja poprawiała się na lepsze.*
4. *Zebrani nadal kontynuowali nurtujący ich temat.*
5. *Ty, tchórzliwy tchórze, nie przychodź tu więcej.*
6. *Zabił go na śmierć.*
7. *Zaprojektowano tam wodny akwen.*
8. *W tym sklepie mamy wyłącznie sprzedaż tylko za pieniądze.*
9. *Ten zespół podziwiano za wzajemne współdziałanie.*
10. *W lesie zapanował ciemny mrok.*

Dlaczego powyższe zdania są niepoprawne?

Przyjrzyjmy się kolejno następującym wyrażeniom i zwrotom, wyjaśniając znaczenie przynajmniej jednego członu (w nawiasie kwadratowym), i porównajmy to „wyjaśnienie” ze znaczeniem drugiego członu.

1. **cofał się** [czyli: usuwał się do tyłu] **do tyłu**
2. **wracał** [przybywał z powrotem] **z powrotem**
3. **poprawiała się** [ulepszyła się] **na lepsze**
4. **nadal kontynuowali** [wykonywali w dalszym ciągu]
5. **tchórzliwy** [zachowujący się jak tchórz] **tchórze**
6. **Zabił** [uśmiercił] **na śmierć**
7. **wodny akwen** [obszar wodny]
8. **wyłącznie** [tylko] **sprzedaż** [odstąpienie komuś czegoś za pieniądze] **tylko za pieniądze**
9. **wzajemne** [obopólne] **współdziałanie** [działanie wspólne]
10. **ciemny mrok** [szarość, zmierzch, a *mroczny* to: niedostatecznie oświetlony, ciemny]

Jak widzimy, podane przykłady zawierają połączenia wielowyrazowe składające się ze słów

to samo lub prawie to samo znaczących. Wyrazy określające nie wzbogacają treści wyrazów określanych.

Potocznie o takich wypowiedziach mówimy - *masło maślane*, a o definicjach, w których określa się coś przez to samo - *błędne koło*.

Językoznawcy nazywają takie wyrażenie lub zwrot, którego składniki powtarzają tę samą treść - **pleonazmem** [od greckiego: *pleonasmos* = nadmiar], a wypowiedź składającą się z wyrazów jednoznacznych lub bliskoznacznych, w której wyraz określający nie wzbogaca treści wyrazu określanego, lecz niepotrzebnie ją powtarza - **tautologią** [od gr. *tauto* = to samo + *logos* = słowo].

To zjawisko językowe obserwowano już od dawna, o czym świadczy między innymi łacińskie powiedzenie: „idem per idem”, które znaczy: „to samo przez to samo”.

Niepożądane *pleonazmy* i *tautologie* najczęściej wynikają z nieuświadomienia sobie przez mówiących znaczenia używanych słów; przynajmniej w trakcie mówienia, ale zdarza się, że w tekstach literackich *pleonazmy* i *tautologie* bywają świadomie używane do spotęgowania wyrazistości wypowiedzi lub do wywołania efektu humorystycznego. Stosowanie *zestawień tautologicznych* w celach ekspresywnych w stylistyce nazywane jest *figurą etymologiczną*. Taka figura wzmacnia efekt wypowiedzi, np.: „Wisła ci śpiewkę śpiewa śpiewną, przez polską płynąc ziemię” (S. Wyspiański).

Przy okazji przypominam:

WYRAŻENIE to połączenie wielowyrazowe, w którym członami podstawowymi są wyrazy odmieniające się przez przypadki (*imiona*), czyli: rzeczowniki, przymiotniki, zaimki, liczebniki, imiesłowy przymiotnikowe. Wyróżniamy wyrażenia o postaci grupy imiennej, np.: *biały kruk*, *słomiana wdowa* lub wyrażenia przyimkowe, np.: *w gorącej wodzie kąpany*, albo wyrażenia porównawcze, np.: *głupi jak but*.

ZWROT to połączenie wielowyrazowe o postaci grupy czasownikowej (członem podstawowym jest czasownik), np.: *śpi jak suseł*, *dolewa oliwy do ognia*, *zbija bąki*.

Barbara Ellwart